

Ιωάννης ο ιεροεξεταστής

Ο Ιωάννης Εφέσου, ήταν μοναχός από την Άμιδα της Άνω Μεσοποταμίας (σημερινό Ντιγιαμπακίρ). Το 542 ονομάστηκε «εντεταλμένος επί των παγανιστών» (super paganos) της Ασίας (δηλαδή της δυτικής Μικράς Ασίας): Καρία, Φρυγία και Λυδία. Λίγο αργότερα, γύρω στο 545, κήρυξε το Ευαγγέλιο στην ορεινή περιοχή

γύρω από τις Τράλλεις της Μικράς Ασίας, κοντά στην Έφεσο και στις ακτές του Αιγαίου. Την εποχή εκείνη, σύμφωνα με τον Αγαθία Σχολαστικό, οι Τράλλεις ήταν μια ακμάζουσα πόλη. Από αυτήν καταγόταν και ο Ανθέμιος, ένας από τους αρχιτέκτονες της Αγίας Σοφίας.

Ο Ιωάννης εκκαθάρισε την ύπαιθρο γύρω από τη μεγάλη πόλη, μια περιοχή που τη χαρακτηρίζει έντονη αντίθεση μεταξύ των βουνών και του πεδινού τοπίου που τα περιβάλλει. Τα όρη και οι πεδιάδες είναι ολωσδιόλου διαφορετικά, όχι μόνο ως προς την τοπογραφία, αλλά και τους φυσικούς πόρους, το κλίμα, ακόμη και τον πληθυσμό. Τα βουνά αυτά υπήρξαν καταφύγιο μιας ομάδας σιτών (των «ερυθροσκούφηδων»), που απομονώθηκαν από τον κυρίαρχο σουνιτικό πληθυσμό εγκατεστημένοι σε απόκρημνα ορεινά χωριά, απ' όπου οι ξένοι που πλησίαζαν γίνονταν αντιληπτοί από πολύ μεγάλη απόσταση.

Ο ιεροεξεταστής Ιωάννης, εξιστόρησε ο ίδιος την εκστρατεία του ... Έκτισε εικοσιτέσσερις εκκλησίες και τέσσερις μονές και κατέστρεψε «έναν οίκο των ειδώλων», όπου οι εθνικοί τελούσαν ετήσιους εορτασμούς με τους ιερείς τους. Το 558 ο Ιωάννης έγινε (μονοφυσίτης) επίσκοπος Εφέσου (εξ ου και το όνομά του) και το 562 εξαπέλυσε διωγμούς. Αν και οι μονοφυσιτικές πεποιθήσεις του τον είχαν στο παρελθόν οδηγήσει στην παρανομία και τη φυλακή, είχε την υποστήριξη, όχι μόνο της αυτοκράτειρας Θεοδώρας (που πέθανε το 548), η οποία και συμμεριζόταν την πίστη του, αλλά και του Ιουστινιανού, που πλήρωσε τα έξοδα και τα ενδύματα των βαπτίσεων και έδωσε από ένα «tremisses» -το ένα τρίτο του χρυσού νομίσματος «aureus», σε κάθε νέο χριστιανό. Οι νεοφώτιστοι στη συνέχεια βοήθησαν και οι ίδιοι, καταστρέφοντας τους ναούς, ανατρέποντας τα είδωλα, γκρεμίζοντας τους βωμούς και «κόβοντας τα αναρίθμητα δέντρα που λάτρευαν».

Ο μεγάλος διωγμός (θα πρέπει να υπήρξαν πολλά μικρότερης έκτασης επεισόδια, που δεν βρήκαν έναν Ιωάννη Εφέσου για να τα καταγράψει), έγινε το δεύτερο έτος

της βασιλείας του Τιβέριου, δηλαδή μετά το 580. Ο Τιβέριος έστειλε έναν στρατηγό να καταστείλει μια εξέγερση των Ιουδαίων και των Σαμαρειτών, διατάζοντάς τον να ασχοληθεί καθ' οδόν με τους παγανιστές της Ηλιούπολης (Μπααλμπέκ). Η κοιλάδα της Μπεκάα υποτάχθηκε στο κράτος του τρόμου: «Συνέλαβε πολλούς...τους διαπόμπευσε, τους σταύρωσε και τους σκότωσε». Υπό την πίεση των βασανιστηρίων, τα θύματα κατέδιδαν τους ομοθρήσκους τους, που βρίσκονταν «στις περισσότερες πόλεις της Ανατολής και ιδιαίτερα στην Αντιόχεια». Ανάμεσά τους και τον κυβερνήτη της επαρχίας Ανατόλιο, ο οποίος ετοιμαζόταν να λάβει μέρος σε μια παράνομη τελετή προς τιμήν του Διός, στο σπίτι ενός Εθνικού ιερέα στην Έδεσσα. Όταν περικυκλώθηκε το σπίτι, ο ιερέας αυτοκτόνησε με ένα ξυράφι. Οι πιστοί είδαν τους διώκτες και δεν πλησίασαν το σπίτι, όμως τα ονόματά τους αποκαλύφθηκαν από τους υπηρέτες του ιερέα, έναν ανάπηρο γέροντα και μια ηλικιωμένη γυναίκα, που συνελήφθησαν δίπλα στο πτώμα και τα λατρευτικά αντικείμενα του κυρίου τους. Ο Ανατόλιος, προσπαθώντας να κατασκευάσει ένα άλλοθι, ντυμένος με ταξιδιωτικά ρούχα έσπευσε μέσα στη νύχτα στο σπίτι του επισκόπου, με την πρόφαση ότι ήθελε να συζητήσει μαζί του ένα ζήτημα της Αγίας Γραφής. Τον συνέλαβαν μόλις βγήκε από την επισκοπή.

Η υπόθεση έφτασε αμέσως στο δικαστήριο της Αντιόχειας. Ακολούθησαν νέα κύματα καταγγελιών και καταδόσεων. Ο πατριάρχης Αντιόχειας και ένας μοναχός, που εν τω μεταξύ είχε γίνει επίσκοπος Αλεξανδρείας, εμπλέχτηκαν σε μια υπόθεση ανθρωποθυσίας στη Δάφνη. Στη συνέχεια, ο καταδότης (ο οποίος ήταν γραμματέας του Ανατόλιου) βρέθηκε νεκρός στο κελί του και θεωρήθηκε ότι δολοφονήθηκε για να μην αποκαλύψει περισσότερα. «Για την τιμή του Χριστιανισμού», οι αρχές αποφάσισαν να μην ενοχλήσουν άλλο τους επισκόπους. Αντιθέτως, όταν έγινε έρευνα στο σπίτι του, ο Ανατόλιος έπεσε θύμα της «θείας δίκης»: Μια εικόνα του Χριστού την οποία είχε κρεμάσει ως απόδειξη της πίστης του, γύρισε τρεις φορές την όψη της στον τοίχο! Μετά από εξέταση, αποκαλύφθηκε ότι πίσω από την εικόνα κρυβόταν ένα είδωλο του Απόλλωνα. Έτσι σφραγίστηκε η μοίρα του Ανατόλιου, που μεταφέρθηκε στην Κωνσταντινούπολη μαζί με τους άλλους κατηγορούμενους. Η δίκη έγινε κεκλεισμένων των θυρών.

Όμως η μυστικότητα κίνησε τις υποψίες του λαού. Μήπως θα εξαγοράζονταν οι δικαστές; Μήπως σκόπευαν να φανούν επιεικείς στους ειδωλολάτρες; Ήδη η πόλη βρισκόταν σε αναβρασμό αφότου έγιναν γνωστά τα γεγονότα της Αντιόχειας. Τώρα ξέσπασαν ταραχές, που συνοδεύτηκαν από τις απαραίτητες φωτιές και λεηλασίες. Οι στασιαστές απείλησαν τον επίσκοπο και εισέβαλαν στο δικαστήριο.

Στο αποκορύφωμα της μανίας τους έσπασαν το ντουλάπι που περιείχε τα χρήματα της εγγύησης: Ήταν γεμάτο χρυσάφι. Δύο άτυχοι υπόδικοι, ένας άνδρας και μια γυναίκα, μάλλον οι μόνοι που δεν είχαν πληρώσει εγγύηση, απήχθησαν, σύρθηκαν στο λιμάνι και πετάχτηκαν σε μια βάρκα. Ο όχλος απαίτησε από έναν δήμιο να τους κάψει ζωντανούς. Εκείνος αρνήθηκε και οι στασιαστές τον πέταξαν στη βάρκα με τους δύο υποτιθέμενους παγανιστές και της έβαλαν φωτιά. Ο δήμιος κατάφερε να σωθεί· οι άλλοι δύο χάθηκαν στη φωτιά και τη θάλασσα.

Στη συνέχεια ο όχλος κατευθύνθηκε στις φυλακές. *«Οι ειδωλολάτρες αφέθηκαν ελεύθεροι, γιατί κρατούν χριστιανούς στη φυλακή;»*. Έτσι, οι φυλακές άδειασαν από μερικούς κακοποιούς που ωστόσο ήταν *«καλοί χριστιανοί»*. Ο έπαρχος του πραιτωρίου κατάφερε να σώσει το παλάτι του από τη λεηλασία, πείθοντας τους ταραξίες ότι ήταν με το μέρος τους. Υποχρεώθηκε να τους συνοδέψει μέχρι τον αυτοκράτορα, αφήνοντας πίσω τα διακριτικά του αξιώματος του. Στο αυτοκρατορικό ανάκτορο ανταλλάχτηκαν λόγια *«που δεν μπορούν να καταγραφούν»*, και ο Τιβέριος κατεύνασε τους στασιαστές με την υπόσχεση να τους δώσει αυτό που ήθελαν. Οργάνωσε γρήγορα αγώνες, φροντίζοντας στο μεταξύ να υπάρχουν στρατεύματα έτοιμα να σφαγιάσουν τους υπηκόους του σε περίπτωση που ξανάρχιζαν οι ταραχές, κάτι που δεν συνέβη. Οι ανακρίσεις ξανάρχισαν, υπό τις διαταγές ενός πιο φανατικού έπαρχου. Χρειάζονταν αποδιοπομπαίοι τράγοι για τις προηγούμενες ταραχές, κι έτσι μερικά αποτελεσματικά βασανιστήρια αποκάλυψαν ποιοι ήταν οι μεγάλοι φταίχτες: Οι Ιουδαίοι, οι Σαμαρείτες και οι Μοντανιστές... Μερικοί σταυρώθηκαν, άλλοι μαστιγώθηκαν και κάποιοι εξορίστηκαν σε διάφορα μέρη. Όσο για τους χριστιανούς που συμμετείχαν στις ταραχές, η τιμωρία τους κατέληξε σε παρωδία: Με κόκκινη μπογιά και βεντούζες δημιουργήθηκαν δήθεν σημάδια από μαστίγιο στην πλάτη τους, και διαπομπεύτηκαν πάνω σε μουλάρια στους δρόμους της πόλης. Στη συνέχεια, *«δόθηκε χάρη στους χριστιανούς. Όμως οι Ιουδαίοι που βρέθηκαν συνελήφθησαν και οδηγήθηκαν στο δικαστήριο»*.

Μετά από τόσα που προηγήθηκαν, στη μεγάλη δίκη οι ποινές των κατηγορουμένων δεν θα μπορούσαν παρά να είναι ιδιαίτερα σκληρές. Ο Ανατόλιος δεν καταδικάστηκε απλώς σε θάνατο· βασανίστηκε, τον ξέσκισαν άγρια θηρία και στο τέλος σταυρώθηκε. Τα πτώματα των καταδικασμένων *«τα μεταχειρίστηκαν σαν κουφάρια όνων»*· τα έσυραν στους δρόμους και τα πέταξαν έξω από τα τείχη, στους δημόσιους σκουπιδότοπους. Οι έρευνες συνεχίστηκαν ακόμα και μετά τον θάνατο του Τιβερίου (582), από τον διάδοχό του Μαυρίκιο· όσοι κρίνονταν ένοχοι,

ρίχνονταν στα θηρία και καίγονταν. Αλίμονο σε όσους τόλμησαν, παρ' ότι βαπτισμένοι, να παρακολουθήσουν τελετές της αρχαίας θρησκείας! Όλα αυτά φαίνεται να προμηνύουν τα μαρτύρια που επιβλήθηκαν, πολύ αργότερα και με πολύ μεγαλύτερη επιμονή, στην καθολική Ισπανία (βλέπε «Ιερά Εξέταση»). «Γι' αυτό λοιπόν», καταλήγει ικανοποιημένος ο Ιωάννης Εφέσου, στον οποίο οφείλουμε αυτήν την εκπληκτική μαρτυρία, που γράφτηκε ενώ το κυνήγι των μαγισσών συνεχιζόταν ακόμα, «κάθε μέρα καταγγέλλονται και περισσότεροι, και λαμβάνουν την ανταμοιβή των πράξεών τους, σ' αυτόν τον κόσμο και στον άλλον»...

Πηγή: «Οι τελευταίοι εθνικοί» (Πιερ Σουβίν)